

Problem dialoga z islamom

Kakšna je razlika med besedama »ti« in »on«? Se ti je že kdaj zgodilo, da je v tvoji prisotnosti kdo govoril »o tebi«, kakor da te tam sploh ne bi bilo? Kako si se počutil? Se ti ni zdelo, da te reducira na nivo nekakšnega objekta? Oziroma, vprašanje bi postavil še drugače: Kaj se spremeni, če namesto besede »ti« preprosto rečem »on«, »ona«? Da bi osvetlili odgovor, si pogledjmo tekst, ki ga najdemo na začetku Svetega pisma, oz. besede, ki razkrivajo začetke tega, čemur pravimo človeško življenje.

»Bog je ustvaril človeka po svoji podobi« (1 Mz 1, 27). Tako beremo v prvi Mojzesovi knjigi. »Potem je Gospod Bog zasadil vrt v Eden proti vzhodu in postavil tja človeka, katerega je bil naredil« (1 Mz 2, 8).

V prvem poročilu o stvarjenju je popolnoma jasno zapisano, da je Bog ustvarjal »z besedo«: »Bog je rekel...« (Prim. 1 Mz 1). V drugem poročilu pa lahko preprosto preberemo, da »je naredil Gospod Bog človeka iz prahu zemlje in mu vdahnil v obličje oživljajočega duha.« In ga postavil v vrt Eden (prim 1 Mz 2, 7-8). Takoj za tem pa se stil svetopisemskega teksta spremeni. Ne govori več samo »o človeku«, »o njem« temveč začne govoriti »s človekom«. In Gospod Bog je rekel človeku: »Od vseh dreves v vrtu smeš jesti; od drevesa spoznanja dobrega in hudega pa nikar ne jej! Zakaj brz ko bi jedel od njega, boš moral umreti« (1 Mz 2, 17). Adam je dobil družico, ki je poslušala kačo, in prva človeka sta vzela sad prepovedanega drevesa ter se skrila pred obličjem Gospoda Boga (prim. 1 Mz 3). Po tem človekovem dejanju je Bog znova poklical Adama: »Kje si?«, toda sedaj se prvemu človeku ni bilo nič prijetno pogovarjati. Besede mu

niso šle z jezika. Najrajši bi ostal skrit in ne bi nič odgovoril. Potem pa je v sili s prstom pokazal na Evo, rekoč: »Ona je kriva.« In ko Bog očita ženi: »Zakaj si to storila?« (1 Mz 3, 13), se tudi žena izgovori: »Kača je kriva«. In je bilo konec pogovora. Ne le konec pogovora, temveč tudi konec življenja v raju. Gospod Bog je prva dva človeka izgnal iz raja in od tedaj mora človek trpeti, v potu svojega obraza uživati kruh, umreti in ima težave pri dialogu z Bogom.

Kaj je dialog?

Ker je to tema našega razmišljanja, si postavimo vprašanje, kaj je sploh dialog. Slovar slovenskega knjižnega jezika¹ pod geslom »dialog« dopušča dve razlagi: »pogovor, navadno med dvema osebama, dvogovor« ali pa »izmenjava mnenj med zastopniki različnih stališč z namenom doseči soglasje ali sporazum«. Dialog je torej verbalna komunikacija med različnimi osebami, ki bodisi razmišljajo podobno ali pa se njihovo mišljenje razlikuje. Vsi izkušamo pomembnost pogovora za naše življenje v skupnosti. Ustavimo pa se nekoliko pri čisto teoretičnem razmisleku in si poskusimo odgovoriti na vprašanje: »Čemu služi dialog?«.

Prvo dejanje dialoga je izgovorjena beseda »ti«. Pogovarjati se namreč ne pomeni zgolj govoriti »o nekom«, temveč predvsem govoriti »z nekom«. Dokler govoriš o nekom, se z njim še ne pogovarjaš. Pogovarjati se pomeni nekomu reči »ti«. S tem ga »izberem« za sogovornika in ga priznam za sebi enakovrednega. Pa ne le to. Upam si trditi, da ko nekoga pokličem s »ti«, začnem obstajati »jaz«. Zakaj? Zato, ker dokler ne izrečem besede

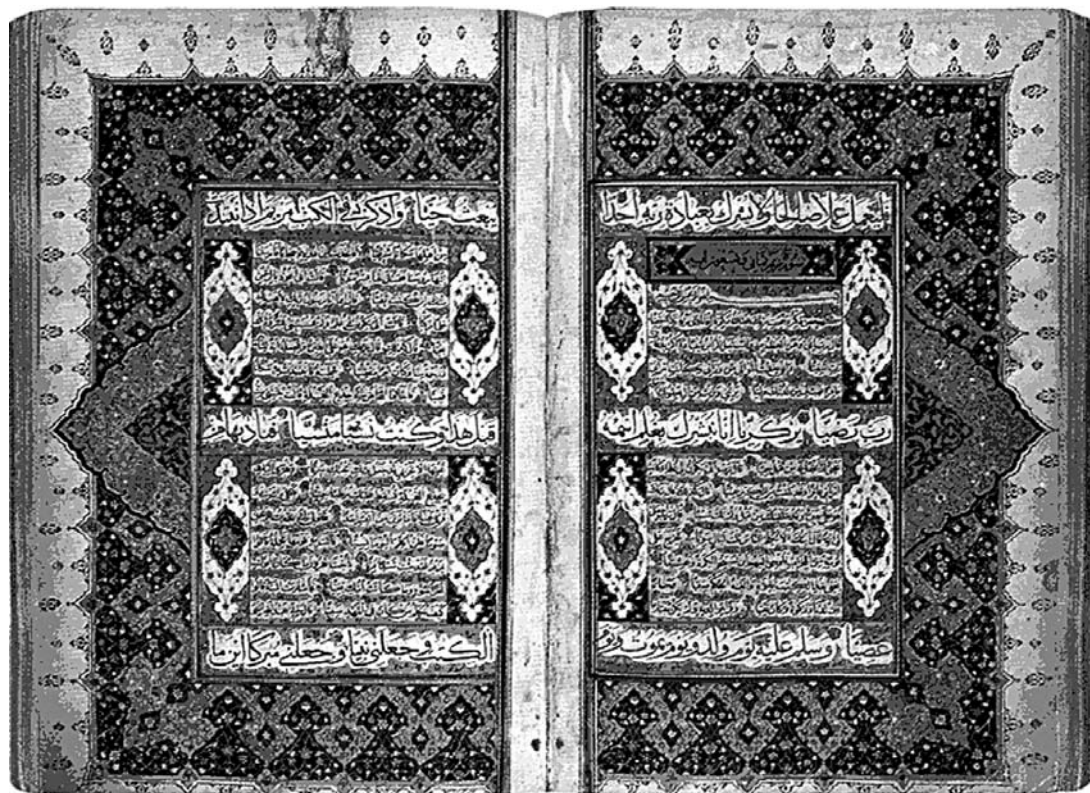
»ti«, tudi besede »jaz« ne morem izreči. Kakor brez severnega ni južnega pola, tako tudi brez »ti-ja« ni »jaz-a«. Izgovorjena beseda »ti« je priznanje in sprejetje obstoja drugačnosti. Še več, izgovorjena beseda »ti« je zagotovilo mojega bivanja. Morda bo kdo zaključil: »Torej me drugi omogoča.« Ne! Ne drugi, dialog je tisti, ki omogoča »mene«, »tebe«, »njega«, »nas«, »vas« in »njih« ter ohranja življenje.

Besedo »ti« pa lahko izgovorim šele takrat, ko se (z)najdem v odnosu s teboj. Jaz ne morem vstopiti v odnos, ampak se lahko samo zavem, da v njem že sem, saj je bil odnos (na nek način) pred menoj. Preprosto povedano, bil mi je podarjen. Možnost pogovarjanja mi je bila podarjena. Nobenih zaslug si ne morem prištevati za dejstvo, da naju nekaj veže. Podobno kakor ne morem vstopiti v življenje, ampak se lahko samo zavem, da živim. In življenja tu nikakor ne pojmem zgolj kot biološko bivanje, temveč kot prostor komunikacije. Nihče me ni vprašal, če želim živeti ali ne. V življenju sem se preprosto (z)našel, oz. sem ga sprejel kakor dar. Tako se (z)najdem tudi v odnosu s teboj, oziroma se s teboj začnem srečevati. Odnos je torej pogoj, zagotovilo in temelj najinega komuniciranja in s tem tudi zagotovilo najinega obstoja. Če torej odnos obstaja pred subjekti, ga subjekt ne more ustvariti. Nasprotno, iz povedanega sledi, da odnos »porodi« in omogoči subjekte. In »jaz« bom obstajal le toliko časa, dokler bom tebe klical s »ti«, to je, dokler in kolikor bom ohranjal odnos. Čisto jasno je, da vsi, ki živimo, živimo v »svetu odnosov«. Komunikacija, dialog torej ni le osmišljevanje našega bivanja, je veliko več. Omogoča subjekte. Daje življenje in ga ohranja. Ko začnem z drugim komunicirati, takrat začnem obstajati in obstajam toliko časa, dokler se pogovarjam. To velja za vse. Tudi za krščanstvo in islam. Nedaleč v zgodovini smo bili priče zrušitvi nekega sistema, ki se je imel za edinega prinašalca človeka vrednega življenja.

Toda, ker ta sistem ni bil sposoben dialoga, ne z drugače mislečimi režimi ne s posamezniki, ki jih je želel odrešiti, je preprosto prenehal obstajati.

Naše razmišljanje smo naslovili »*Problem dialoga z islamom*«. Potrebno je nekoliko spregovoriti tudi o pomenu besede »problem«. Ali res obstaja problem dialoga? Če smo vsi, ki živimo, hkrati tudi v odnosu z drugimi, bi to pomenilo, da je že naš obstoj dokaz, da med seboj komuniciramo, da se pogovarjamo. Res je. Saj smo dejali, da subjekt, ki je, obstaja, ker se je znašel v odnosu z drugim. Med islamom in krščanstvom že obstaja neke vrste komunikacija. V nasprotnem primeru ju ne bi bilo. Ampak, kakšna je ta komunikacija? Pravzaprav, če želimo govoriti o dialogu z islamom, moramo najprej povedati, o kakšnem pogovoru bomo govorili, oziroma kdo ima težave v pogovoru z islamom, šele nato bomo lahko razpravljali o tem, kakšne so te težave.

V frančiškanskem samostanu v Šiški v Ljubljani imamo že nekaj let kuharja in hišnika, ki je evangeličan. Je redno zaposlen in odličen pri svojem delu. Kadar pa je g. Arpad odsoten, ga nadomešča ga. Šemsa, ki je muslimanka, in je ravno tako vestna in odgovorna. Nobenih težav ni v našem pogovarjanju in dogovarjanju. Zgodi se, da celo primerjamo versko prakso in nauk treh verskih skupnosti, debatiramo o primernosti in nepraktičnosti zapovedi in prepovedi in različnih verskih predpisov. Vsekakor – pogovarjamo se, odlično sodelujemo in ravno to nam omogoča, da živimo drug ob drugem. Profesor Drago Ocvirk to vrsto dialoga imenuje »*dialog življenja*«. Sodelujemo, drug drugega spoznavamo in uresničujemo evangelijsko zapoved ljubezni do bližnjega. Zdi se mi, da tudi sicer, na ravni posameznikov, ni večjih težav pri komunikaciji z muslimani – zgolj zaradi njihove verske pripadnosti. Nekaj drugega pa je način življenja oz. njihova sposobnost pri-

Sura Merriam, ilustrirana dvojna stran rokopisa Korana, Lahore, 1573-1574, London, Britanska knjižnica.

lagajanja kulturnemu okolju, v katerega so se priselili. Predvsem v zahodnoevropskih deželah, kjer so mnogoštevilčni, npr. v Franciji, kjer so nekatere mestne četrti ali kraje tako gosto naselili, da so postali lokalna večina. Tam je njihova drugačnost tako »moteča«, da Francozi nočejo kupovati nepremičnin v soseščini. Cene stanovanjem in hišam padajo in to je še bolj ugodno za priseljence, ki nimajo veliko finančnih sredstev. V teh primerih pa pogovor z muslimani ne poteka tako spontano. Bolj kot beseda »ti« se v govorjenju uporablja izraz »oni«. To pa spremeni položaj. Čisto nekaj drugega je razmišljanje o muslimanih, kakor pa pogovor z muslimani. Evropski kristjani se zavedamo majhne natalitete in ob številčnih muslimanskih družinah se marsikdo ustraši, češ, saj »oni« nas bodo

preplavili, »oni« bodo cerkve spremenili v mošeje... V zahodnem svetu muslimane povezujemo tudi s terorizmom. Po 11. septembru 2001 so muslimani in islam tako rekoč povzročitelji strahu pri vsakem, ki nanje pomisli. Če namreč nekdo ubija v imenu Alaha, je strah pred »tem bogom« povsem upravičen. V Evropi je zelo prisoten tudi strah pred vstopom Turčije v Evropsko zvezo. To ni le vprašanje delovne sile, bolj se sprašujemo, kaj se bo zgodilo, če islamska mentaliteta prodre v »krščanske« države. Evropejci smo z veliko težavo dosegli ločenost Cerkve in države, kar je vrednota tako za verne kakor za državo. Islam pa tega ne pozna. In čeprav je Turčija v svoji ustavi dosegla to civilizacijsko vrednoto, jo v praksi zelo radi zaobidejo. Koran namreč zahteva zvestobo na vseh področjih. Kaj se bo

torej zgodilo, če bo islam preplaval Evropo? In nas je zopet strah, ko razmišljamo »o njih«. To ni le strah pred drugačnostjo, to je predvsem strah pred dialogom z drugačnostjo. Problem dialoga z islamom je problem srečevanja dveh svetov: tako imenovanega krščanskega in muslimanskega sveta. Tu pa morajo svojo vlogo odigrati institucije. Tako civilne kakor verske. Zahodni – krščanski – svet se namreč boji bližine islama. Zato rajši govori »o muslimanih«, kot pa da bi govoril »z njimi«. Tako jih v podzavesti poriva v stran. Krščanski svet se boji, da bo beseda »ti«, namenjena muslimanom, uničila njegovo identiteto, njegov »jaz«. Zato rajši od »ti-ja« izgovarja »on«. Zato potiska islam stran in si zatiska oči pred resničnostjo, da v bistvu ta

dva svetova že živita drug ob drugem – skupaj. In ker smo tudi mi del tega, je bolje, da pišem v prvi osebi. Torej, dejstvo, da v strahu raje govorimo »o njih«, kakor »z njimi«, dejstvo, da jih raje naslavljamo z »oni« kakor z »vi«, nam daje slutiti, kakšen je problem dialoga z islamom.

Dialog med kristjani in muslimani v preteklosti

V zgodovini srečevanj predstavnikov krščanske in muslimanske veroizpovedi je bilo kar nekaj pogovarjanja, še več pa vojskovanja. Odkar sta drug drugega spoznala kot različnost, je bilo njuno srečevanje osmišljeno večinoma le z odpravo te različnosti. Če že obstaja »ne-jaz«, ga moram spremeniti v »jaz«

Notranjost mošeje v Kordobi, pričetek gradnje 784.

ali pa ga uničiti. Nevernika je potrebno spreobrniti ali ubiti. Nekaj čez devetsto let je minilo od prvega klica na križarske vojne. Od takrat je zgodovina krščansko-muslimanskih srečevanj zaznamovana s krvjo. Če se ni dalo nasprotnika spreobrniti ali uničiti, so se muslimani in kristjani ignorirali, oz. so se delali, kakor da drugega ni. To držo, na krščanski strani, potrjuje tudi primer svetega Frančiška Asiškega. Je karakterističen primer obnašanja kristjanov. V sklopu pete križarske vojne za osvoboditev svetih krajev je ustanovitelj Reda manjših bratov leta 1219 prišel do egiptovskega sultana Melek el Kamila z namenom, da ga spreobrne k evangeliju. Sultan ga je lepo sprejel in Frančišek mu je oznanjal veselo oznanilo. Ker pa ni dosegel ničesar, se je vrnil med križarje, ki so sejali smrt in uničenje med »neverniki«. Nič kaj drugačna pa ni bila drža turške vojske, ko je osvajala dežele južnega Balkana. In zdi se, da načelo »spreobrniti ali pa ubiti« še vedno velja pri islamskih fundamentalistih.

Hvala Bogu, da ne enemu ne drugemu tega ni uspelo uresničiti. Ampak, kako si lahko razlagamo to skušnjavo, da bi uničili drugega? Nekoga ubiti pomeni prenehati izgovarjati besedo »ti«. Kaj torej pomeni prenehati izgovarjati besedo »ti«? Najprej to pomeni zanikati neko stanje odnosa – srečevanja, v katerem sva se oba znašla, v katerem oba živiva. To stanje nama je bilo podarjeno in midva bi se rada zahvalila za ta dar, češ saj ga ne potrebujeva. Podobno kakor se človek zahvali za dar življenja, češ, saj ga ne potrebujem in ga vrne, oziroma si življenje »vzame«. Taka je tudi zakonitost v svetu odnosov, v katerem smo se znašli vsi, ki živimo – ki se pogovarjamo. Srečevanje nam omogoča življenje.

Dialog v dokumentih in v praksi katoliške Cerkve

In vendar smo se znašli »z ramo ob rami«. Sobivanje, oziroma bivanje enega in drugega

je možno le v dialogu, v tisti pravi komunikaciji, ki omogoča in ohranja življenje. Če bi namreč dialog izginil, bi hkrati izginili tako »mi« kakor »vi«. Neka vez med nami že obstaja, v njej smo se znašli. Katoliška Cerkve se je zavedla dejstva, da je »moj« obstoj pogojen z odnosom do »tebe«. Zavedla se je, da zapoved »*Ljubi Gospoda svojega Boga z vsem srcem in vso dušo in vsem mišljenjem in svojega bližnjega kakor samega sebe*« ne pomeni ljubiti samo somišljenike, ampak omogočati življenje, življenje v polnosti tudi tistim, ki so različni. Tako, da ohranjaš dialog z njimi in ga krepiš. Zato je evangelijski nauk zares življenjski – prinaša življenje, ker uči, da »*karkoli storite kateremu mojih najmanjših bratov, meni storite*«. Drugi je sleherni drugi ali pa to ni Drugi. In sleherni drugi je tisti, ki ti je dan – s katerim se srečuješ, ne da bi si ga sam izbral, četudi misli drugače, četudi bi te rad uničil. Katoliška Cerkve je to svoje spoznanje zapisala v dokumentih II. Vatikanskega koncila, ki predstavlja veliko prelomnico za katoliške oblikovalce dialoga z islamom. *Dogmatična konstitucija o Cerkvi* Drugega vatikanskega koncila v šestnajstem poglavju pravi:

»Odrešitveni sklep vključuje tudi tiste, ki priznavajo Stvarnika; med temi so na prvem mestu muslimani, ki se imajo za izpovedovalce Abrahamove vere in ki z nami častijo edinega, usmiljenega Boga, ki bo sodil ljudi poslednji dan« (C 16).

Izjava o razmerju Cerkve do nekrščanskih verstev Drugega vatikanskega koncila v tretjem poglavju spregovori o muslimanih takole:

»Cerkve gleda s spoštovanjem tudi na muslimane, ki molijo edinega Boga, živega in v sebi bivajočega, usmiljenega in vsemogočnega, stvarnika nebes in zemlje, ki je govoril vsem ljudem« (NA 3).

V nadaljevanju omenja skupne točke obeh veroizpovedi: Abrahama, priznavanje Jezusa za preroka, češčenje njegove matere Marije, pričakovanje sodnega dne in Božjega

plačila, ter omeni moralno življenje, molitev, miloščino in post. Poglavje zaključuje z ugotovitvijo, da je v preteklosti med kristjani in muslimani neredko prihajalo do razprtij in sovražnosti, da pa cerkveni zbor spodbuja vse, naj pozabijo na pretekle spore in se trudijo za razumevanje.³

Ta klic k razumevanju in spoštovanju je revolucionarna sprememba glede na prejšnje pojmovanje cerkvenega nauka, oz. glede na prejšnje ignoriranje islama v cerkvenem nauku. V tem duhu je papež Janez Pavel II. želel besede spremeniti v dejanja in se je med svojimi pastoralnimi obiski po svetu pogosto želel srečati tudi s predstavniki muslimanske veroizpovedi. 27. oktobra leta 1986 pa je sedanji sveti oče v Asissi povabil predstavnike različnih veroizpovedi, da bi skupaj molili za mir. Nenazadnje je rezultat II. vatikanskega koncila tudi Komisija za medverski dialog in številne pobude za sodelovanje z islamskim svetom. Frančiškani so v preteklem letu ustanovili novo skupnost v Carigradu z namenom, da bi gojili medverski dialog z islamom. Ko sem pred kratkim obiskal štiri frančiškane, ki tvorijo carigrajsko bratstvo, mi je Gwenole Jeusset, francoski član bratstva, zaupal, da je velika razlika med krščanskim dialogom z muslimani v Turčiji in Franciji. Veliko lažje se je namreč z islamom pogovarjati tam, kjer so v manjšini, kot tam, kjer so v večini. V Franciji torej veliko lažje kot v Turčiji. In ker so muslimani v Sloveniji v manjšini (statistični podatki zadnjega ljudskega štetja iz leta 2002 kažejo, da je v Sloveniji 47.488 pripadnikov islamske skupnosti, kar predstavlja 2,4 odstotka prebivalstva), bi lahko predpostavljali, da se bo z njimi lahko pogovarjati. Ampak v praksi ni vedno tako. Zdi se namreč, da islam še ni našel »razloga« za pravi dialog z Zahodom. In to je druga plat medalje, ko govorimo o problemu dialoga z islamom. Če povzamem besede Mohameda Talba, ki pravi, da islam ni v vojni z Zahodom in da v Ko-

ranu ni najti niti ene same besede v prid terorizmu, ter poziva Zahod, naj ne istoveti Bin Ladna z islamom, lahko zapišem, »da je islam potreben svojega Drugega vatikanskega koncila!«⁴

Problem dialoga med zahodnim – krščanskim svetom in islamom je torej v tem, da mi veliko rajši govorimo »o njih« kakor pa »z njimi«. Muslimani pa morda še niso našli razloga, zakaj bi se pogovarjali z nami. Kaj storiti?

Dialog med slovenskimi kristjani in islamom

Hkrati z opisom »materialnega« stvarjenja je na prvih svetopisemskih straneh opisano še eno. Stvarjenje v svet odnosov namreč. Bistvo človeka ni bivanje, temveč komuniciranje. Zato svetopisemski pisatelj v Božja usta postavi besedo. Gospod Bog je namreč nagovoril človeka. Rekel mu je »ti«. Kakor tudi otrok, ki prijoka v fizični svet, začuti materin objem in njeno besedo, tako je prvi človek Adam začutil Božjo besedo. Izgovoriti besedo »ti« pomeni spoznati in priznati, da te na nagovorjenega ob tebi nekaj veže: odgovornost namreč. Ko tistega, s katerim se (z)najdeš v odnosu, nagovoriš s »ti«, priznaš, da vaju veže pripadnost, oz. da v tej pripadnosti obstaja tudi neka odgovornost. Biti odgovoren za bližnjega, pomeni sprejeti ga za svojega. Odgovorna pripadnost pa osvobaja. V prispodobi bi lahko rekel, da smo ljudje podobni kaznjencem, ki so med seboj priklenjeni z verigo. Dva, ki se ignorirata, sta podobna kaznjencema, ki nočeta »drug z drugim nič imeti«, in bežita vsak v svojo stran, pa ne bosta nikamor prišla, ker sta med seboj povezana z verigo. Še več, drug drugega ovirata. Ko pa drug drugega sprejmeta v situaciji, v kateri sta se znašla, se dogovorita, v katero smer bosta bežala, in bosta ušla. Zato izgovorjena beseda »ti« prinaša življenje oziroma osvobaja. O svojem bližnjem lahko govoriš kot o »onem«, ker ne želiš biti zanj odgovoren, zanj

Del tekstila, 14. stol., Španija, svila; 102 x 36,3 cm, Metropolitanski muzej umetnosti, New York.

ti ni mar. Ampak to vodi v suženjstvo in v smrt. Ko pa izgovoriš besedo »ti«, postaneš zanj odgovoren. Toliko odgovoren, da mu pomagaš zbežati in s tem rešiš tudi sebe. Tako bi moral tudi kristjan muslimana nagovoriti s »ti«, postati zanj odgovoren, tako odgovoren, da bi mu celo »pomagal« v njegovi prizadevanjih. Morda tudi pri graditvi džamije. V bistvu je prvi greh v tem, da je Adam na Božji »ti« odgovoril z »ona«, kar vodi stran od dialoga, torej v smrt.

Ne krščanstva ne islama se ne da živeti drugače kakor v dialogu, ki omogoča ene in druge. Ali se bomo torej pogovarjali in živeli drug z drugim v sožitju ali pa ne bomo obstali.

V Sloveniji smo vse do sedaj muslimane ignorirali. Ne le politična oblast. Tudi kristjani oziroma katoliška Cerkev. Ko pa jim je uspelo pridobiti soglasje za graditev svojega verskega centra, smo začeli govoriti. Pa ne z njimi, temveč o njih. Na podoben način kakor drugod po svetu. Javnomnenjske raziskave so pokazale precejšen odpor ljudi do gradnje islamskega centra v Ljubljani. Ljubljancane moti minaret, ki bi bil tujek v slovenskem prostoru, veliko bolj pa tudi samo dejstvo organiziranosti muslimanov, ki vzbuja strah zaradi terorističnih napadov islamskih fundamentalistov po svetu.

Skratka, do pred kratkim so bili muslimani v slovenski javnosti skoraj neopazni. Dejansko so prišli »v razvid« z napovedjo gradnje

džamije in s prihodom Osmana Djogiča za muftija slovenske islamske skupnosti. S tem dogodkom sovpada tudi izjava nekdanjega ljubljanskega nadškofa in slovenskega metropolita dr. Franceta Rodeta na božični večer 2002 za komercialno televizijo. Takrat je na vprašanje, ali je za gradnjo džamije v Sloveniji, dejal, da je džamija v islamskem pojmovanju politični, kulturni, socialni in verski center. Hkrati pa je sam postavil vprašanje, če se naši politiki strinjajo, da je na našem ozemlju nek center, ki je tudi politični in ki predstavlja neko drugo kulturo. Mufti v Sloveniji Osman Djogič je nato trditev, da naj bi v cerkvi verniki molili, v džamiji pa se šli politiko, označil kot versko nestrpnost najvišjega cerkvenega dostojanstvenika. Lahko bi dejali, da je bila nadškofova izjava začetek nekega dialoga, ki je od vsega začetka bolj vodil v konflikt kakor pa v konstruktiven pogovor. Mufti Djogič se je na Rodetove besede odzval po logiki »zob za zob« in hvala Bogu, da se dialog ni nadaljeval v tej smeri.

15. aprila 2004 so se na temo medverskega dialoga v Slomškovi dvorani v Mariboru sestali štirje predstavniki največjih verskih skupnosti pri nas. Zastopane so bile tri krščanske Cerkve (pravoslavna, evangeličanska in katoliška) ter islam. Tisti večer je bilo spregovorjenih veliko spodbudnih besed o sodelovanju. Visoki predstavniki krščanskih cerkva in islamske skupnosti so si bili edini, da sodobna

družba in vključevanje naše države v evropsko integracijo tudi verske skupnosti nagovarja k tesnejšemu sodelovanju. Geza Erniša, škof evangeličanske cerkve, je dejal, da je dialog med cerkvami, torej med verskimi skupnostmi nujna. Trditev je podkrepil z bistvom evangeljskega sporočila: če želimo ostati relevantni in če želimo resnično slediti temu, k čemur nas tudi nekako zavezuje oznanjevanje božje besede, da smo torej v Kristusu eno, potem ne moremo razmišljati drugače. Paroh Srbske pravoslavne cerkve Peran Boškovič je bil sicer prepričan, da v Sloveniji obstaja dober dialog med verskimi skupnostmi, s čimer pa se Osman Djogič, mufti islamske skupnosti, seveda ni strinjal, čeprav je poudaril, da je pomembno, da se vsaj pogovarjamo. Dr. Anton Stres pa je nakazal možnosti za skupni nastop v različnih družbenih vprašanjih, kot je vprašanje novega predloga zakona o verski svobodi in verskih skupnostih. Vsi visoki predstavniki krščanskih Cerkva v Sloveniji so si torej edini z muftijem Djogičem, da sta sodelovanje in pogovor med nami nujna. Njihove besede si torej lahko zelo optimistično razlagamo.

Dialog med kristjani in muslimani v slovenski prihodnosti

Verski dostojanstveniki so zadovoljni s tem, da je njihovih srečanj vse več, vendar moramo poudariti, da lahko k boljšim medsebojnim odnosom veliko prispevajo tudi verniki sami. Ampak dokler ne bodo videli zglede pri svojih predpostavljanih, ne bo zanimanja za tovrstna srečanja. Ker doslej v Sloveniji ni bilo tradicije srečevanj med krščanskimi in muslimanskimi predstavniki, se moramo v našem prostoru šele učiti tovrstnega dialoga. Zelo je pomembno, da je v *Sklepnem dokumentu sinode Cerkve na Slovenskem*,

v poglavju, ki govori o dialogu katoliške Cerkve z drugimi krščanskimi Cerkvami, cerkvenimi skupnostmi in skupnostmi drugih verskih izročil, zapisano, da se katoliška Cerkev srečuje tudi z islamom. Islam je bil dodan po intervenciji Svetega sedeža, ki se trudi za pogovor med kristjani in muslimani. V osnutku so bile v sinodalnem dokumentu namreč omenjene le nekatoliške krščanske skupnosti. Pri nas je priznanje našega medsebojnega srečevanja novost. Kot bo moralo biti nekaj novega tudi redno srečevanje kristjanov z muslimani. Ne bom govoril o tem, kaj naj bi storili eni in drugi, temveč se mi zdi nujno potrebno, da Slovenska škofovska konferenca ustanovi skupino za pogovore s slovenskimi muslimani. Ne za to, da bi jih prepričevali o dogmah, prav tako ne bi bila njihova naloga pogajanje o lokaciji in velikosti džamije v Ljubljani. Edini cilj in smisel te skupine bi bil pogovor, ki bi ga gradili na tem, kar nas združuje, in ne na tem, kar nas razdvaja. Morda bi bilo za začetek najbolj primerno recipročno spoznavanje in sodelovanje pri projektih, ki se tičejo vseh vernih. Da ne bi tudi pri nas prišlo do konflikta, kot se je to zgodilo v Edenu in da ne bi bil kdo izgnan iz raja pod Triglavom, bi bilo dobro začeti pogovore – zgolj z namenom, da bi se pogovarjali in da bi preko dialoga vzpostavljali sobivanje in ohranjali življenje vsakega posebej in vseh skupaj.

1. Slovar slovenskega knjižnega jezika, Ljubljana, DZS, 1998.
2. Ocvirk D., Za sožitje kristjanov in muslimanov, v *Islam in mi*, Trst 2003, str. 19.
3. Prim. Drugi vatikanski koncil, *Izjava o razmerju Cerkve do nekrščanskih verstev* 3.
4. Talb Mohamed, besede na zunanji strani knjige *Islam in mi*, Trst, 2003.